

YAYIN TANITMALARI

Nihat Boydaş, *Catalogue of Winner's Plates*, İslam Tarih Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) Yayını, 2002, 120 sayfa

İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezine (IRCICA) bağlı Milletlerarası İslâm Kültür Mirasını Koruma Komisyonu, 1983 yılından bu yana her üç yılda bir düzenlediği "Milletlerarası İslâm Hat Sanatı Yarışması"nın beşincisini Mısırlı Hattat Seyyid İbrahim'in (1897-1994) anısına ayırmıştır. Adı geçen yarışmaya 37 ülkeden 909 hattat katılmış, 79 esere ödül verilmiştir. Eser sayısı 1885, ödül kazanan sanatçı sayısı ise 127 dir.

Katalogun incelenmesine geçmeden önce İslâm Hat Sanatı konusunda birkaç söz söylemenin yararlı olacağı kanısındayım.

İslâm yazısı tek başına, İslâm sanat ve kültürünü, hattâ İslâmı, temsil edebilen bir özelliğe, güzelliğe, zenginliğe sahiptir. Bu yazının arka planı bir yana, özellikle ön yapısı plastik zenginliği ile, Ortaçağlardan başlayarak Batı sanat ve sanatçıların dikkatini çekmiştir. Ancak Batı dünyası İslam yazısının doğuşunu ve gelişimini iyi bilmelerine karşın, bu yazının çeşitleri ve bir estetik obje olarak kabul edip, çözümlenmesi gibi konularda ilgisiz kalmışlardır. Genellikle batı kaynaklı sanat tarihi kitaplarının hemen hepsinde "hat" bir sanat olarak, gösterilmez, fakat Uzak Doğu, Afrika vb. gibi bölgelerdeki yerli sanatlarına övgüler dizilir.

Öte yandan İslâm yazısını, Arap yazısı diye geçiştirirken, bu yazıyı İslâmın en büyük sanatı haline getiren, yaşatan İslâma dahil öteki milletlerin katkılarını görmemezlikten gelirler, İslâm yazısının tarihi değişim ve gelişim seyrini incelemek bu iddayı ispatlamak için kafi ve vafidir. İslâm medeniyeti konusunda çalışan bazı araştırmacılar, yazarlar İslâm kültür ve sanatının medeniyetini Araplara fatura etmekte hiçbir sakınca görmezler.¹ İslam medeniyetiyle tanıştıktan sonra kendi adını taşıyan Fibonacci Serisi'ni bulan İtalyan matematikçi Leonardo Pissano ve başkaları kökü Hind'e uzanan rakamları, Arap rakamı olarak tesmiye ederler. Bilindiği gibi Batı medeniyeti 13. yüzyıla kadar Roma rakamlarını kullanıyordu ve bu rakamlarla dört işlem yapmak bile nerdeyse imkansızdır.² Öte yandan bizler Hristiyan sanatı terimini, bu dinin ilk asırlarına tahsis eder, ihtiyatla kullanırız dolayısıyla bu dine mensub ulusların sanatlarını takdir ve tasvir ederiz. Oysa ki gene biz İslâm yazısını Coğrafi bölgelere göre tasnif edersek -Uzmanların görüş ayrılıkları bir yana mesela İran ta'liki ile bir Türk ta'liki, Selçuklu küfisi ile bir Arap küfisi vb. birbirlerinden farklıdır. Hazır sırası gelmişken söyleyelim, incelediğimiz katalogdaki eserler bile, özellikle kufiler celi sülüsler, celi ta'likler, ait oldukları milletlerin manevi sühnetini, estetiğini yansıtır. Dahası bizde Necmeddin Okyay, Macit Ayrıl gibi hattatlar, yazının millî karakteri bir yana, kişisel üslup ve karakterini bile tefrik ve tespit edebiliyorlardı. Hatta bazı Batılı ressamalarda bu duyarlılık, hassasiyet zaman zaman dile getirilmiştir. Fransız ressamlarından Andre Lhote (1885-1962) ünlü Türk hattatlarının eserlerini gördüğü zaman duygularını şöyle anlatıyordu:

"Okuyamıyorum bu yazıları. Okuyamadığım daha iyi. Salt çizgi senfonilerini tadabiliyorum böylelikle Nedir güzel desen? Düzlerin ve eğrilerin tertipli barışması. Nedir resmin müziği? Statik ve dinamik elemanların birbirini cevaplandırması. Resim sanatının temeli nedir? Desen! Çizgi de, ingres'in deyimleriyle müzikal olmalı, işte bütün bunlar bu yazılarda var. Düzlerin eğrilerin yanı sıra da şu serpiştirilmiş küçük plastik işaretler —ornamenler — süsler."³

1 Sigrid Hunke, *Avrupa'nın Üstüne Doğan İslam Güneşi*, (İstanbul 1972), s.25.

2 Maitland Graves, *The Art of Colour and Resign*, (1951) S.237. Bu konularda Köprülü, Corci Zeydan, İbni Haldun'un eserleri incelenmelidir.

3 Nurullah Berk, *Ustalarla Konuşmalar*, (Ankara 1971), s.62.

Andre Lhote'un anlatmak istediklerini yorumlarsak, hat sanatının kredosunun, resim sanatından hatta musiki'den farklı olmadığını söyleyebiliriz. Şu farkla ki, hat sanatının nesnesi harflerdir. Hattat bu kısıtlı, sınırlı nesnelere çalışmak zorundadır. Buna karşın resim sanatının nesnesi sınırsızdır. Ama aralarında ortak bir nokta vardır. Tasarım ilkeleri! Bu ilkeler evrensel, bütün mekan ve zaman sanatlarının temelidir. Gene bu tasarım ilkeleri tabiatta, evrende vardır, oradan alınmışlardır. Bazı düşünürlerin ifa-de ettiği gibi tabiatta sanat yoktur, güzellik vardır, bu güzellik evrensel olan tasarım ilkeleri yüzündendir.

Tasarım ilkelerinin sayısı değişken olmakla beraber, en önemlileri şunlardır;

- 1 - Tekrar
- 2- Ahenk
- 3- Değişiklik
- 4- Birlik

Bu yazının amacı, hat sanatının estetik çözümlenmesi olmadığı için, sayılan bu evrensel tasarım ilkelerini saymakla yetiniyorum. Gerçekten de İslâm hat sanatı bu ilkeler açısından yani plastik imkanlar ve zenginliği bakımından yeterince ele alınmamıştır. A.Hamdi Tanpınar şöyle söyler; mealen... Biz bilerek veya bilmeyerek babasını öldüren Oidipus'un şaşkınlığı içindeyiz, iki yüz yıldır sanat evrenimizdeki tutarsızlığımızı, direncimizi kaybetmemizde arar.⁴

Gerçekten de Batı karşısında sanatçılarımız ve sanatımız Tanzimat-tan beri direnmeyi bıraktılar. Teslim oldular Batı'ya. Batı karşısında direnen, ayakta kalan bir tek hat sanatımız var! İşte bu katalog ve içindeki eserler soylu bir direnişin, özgünlüğün, şahsiyetin örneği. Emegi geçenleri bu soylu direniş açısından kutlamak gerekir.

Tanıtığımız mütevezi katalog 120 sayfadan oluşmaktadır ve Türkçe İngilizce ve Arapça dillerinde kaleme alınmıştır, ilk on sayfa IRCICA Genel Direktörü Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun tanıtım yazısına ve hatırasına yarışma düzenlenen Mısırlı (1897-1994) Hattat Seyyid İbrahim'in hayatı ve jüri üyelerine tahsis edilmiştir.

Devam eden seksen sayfada ödül kazanan eserler yer almaktadır. Bu eserler ve konuları sırasıyla şöyledir.

- 1- Celi Sülüs (Kur'an-ı Kerim 10/109, 30/41)
- 2- Sülüs (Kur'an-ı Kerim, 3/103-104)
- 3- Nesih (Hadis)
- 4- Celi Ta'lik (Kur'an-ı Kerim 31/17)
- 5- Ta'lik (Şiir)
- 6- Celi Divanı (Kur'an-ı Kerim 9/128)
- 7- Divanı (Hadis)
- 8- Küfi (Kur'an-ı Kerim, 33/63)
- 9- Muhakkak (Kur'an-ı Kerim 3/26)
- 10- Reyhanî (Kur'an-ı Kerim 55/3-13)
- 11- İcaze (Kur'an-ı Kerim 12/21)
- 12- Rik'a (Hz. Ömer ait bir söz)
- 13- Mağribî (Hadis)
- 14- Hurde Ta'lik (Hadis)

Ödüle layık görülen bu eserlerden sonra, sanatçıların fotoğraflı kimlik bilgileri, başarı sırasına göre yer almıştır. (s.93-100) Ardından teselli armağanı kazananlar (s.101-102) ve yarışmaya katılan bütün hattatların adresleri verilmiştir.

4 A.Hamdi Tanpınar, *Yaşadığım Gibi*, (İst.1951), s.15-21.

Bu katalog ve yer alan eserler, gittikçe renksizleşen değişikliği yitiren dünya sanat evrenine önemli bir katkı. Ancak bu tür faaliyetlerin daha genelleştirilmesi görsel ve yazılı basında tanıtılıp tartışılması gerekir. Kataloglar Üniversitelere ve ilgili fakültelele, öğrencilere sanatçılara ulaştırılmalıdır. Jürinin çalışma ve ödüllendirme ölçütleri katalogda yer almıyor. Peki nedir hattın güzelliğini sağlayan ilkeler, jüriden başka kimse bilmeyecek mi?

Sevindiğim bir husus, bazı jüri üyelerinin ta'lik, nesh-ta'lik yazılarının adı konusundaki görüş ayrılıklarını çözmüş olmaları. Yarışma metnlerinin (ayet, hadis, şiir, kelam-ı kibar vb.) katalogda yer alması, okuyucuya yardımcı olmaz mıydı? Katalog bu açılardan, sadece işin uzmanlarına hitap eden, biraz ayrıcalıklı bir gayret olarak görünmektedir. Ancak İslâm dünyasında birlik arayışı, hattatlar bazın da olsa bile önemli bir başarı.

İlgililere ve bilgililere duyurulur.

